

T. Kharchenko, PhD in Economics, Associate Professor,
J. Sagaydack, PhD in Economics, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

IMPROVEMENT OF THE PROCESSING OF SOLID WASTE IN UKRAINE

The article is dedicated to the problems of recycling and solid waste. It is investigated traditional methods of waste management (storage, disposal, incineration). Authors insist on ineffectiveness of these methods, because of the pollution increases anthropogenic pressure on the environment. It is proved harmful health effects using the traditional methods of disposal. The question of introducing innovative recycling, particularly separating solid waste, the development and use of clean technology waste processing, using microorganisms, pyrolysis. It is determined implementation barriers such as lack of effective government support, and high cost. It is noted that there is a problem of underestimating the complexity, scope and specifics of the issue. The experience of developed countries is outlined. The comparative performance of existing tariffs for disposal of solid waste is used. The ways of solving problems are done.

Keywords: solid waste, recycling, waste management.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2014; 12(165): 46-49
УДК 504.03
JEL F01, F02, F29

А. Бохан, канд.екоп.наук, доц.
Київський національний торговельно-економічний університет, Київ

ЕКОЛОГІЧНІ ТА БЕЗПЕКОВІ АТРИБУТИ ГЕОСТРАТЕГІЧНОЇ ГЕГЕМОНІЇ

В статті розглянуті сучасні аспекти прояву геостратегічної гегемонії в контексті екологічних і безпекових атрибутів її представлення, що зумовлюють виникнення нових детермінантів економічного розвитку та прозресу країн світу.

Ключові слова: геостратегічна гегемонія, цивілізація, безпека, ресурсний експансіонізм, екологічні ризики, глобалізація.

Постановка проблем. Сучасний глобальний простір виявляє нові атрибути прогресу суспільства та демонструє не лише науково-технічні здобутки, але й екологічні загрози людству. Встановлення нового світового порядку обумовлюється самою еволюцією цивілізації, в якій завжди присутні геостратегічні та економічні інтереси. За умов зростаючої екологічної взаємозалежності країн світу в XXI ст., нарощування військової конфронтації, збройних конфліктів і руйнівних протиборств за ресурси виживання, актуалізується значимість збереження природного потенціалу й безпеки середовища людства. Особлива роль у цьому процесі належить країнам, яких можна вважати реальними чи потенційними гегемонами, що впливають на політичні й соціально-економічні трансформації в суспільстві. Утримання статусу гегемонії все більше пов'язується з глобальною системою управління, ресурсною геополітикою, екологічними законами розвитку цивілізації, функціональною спрямованістю та поєднаністю компонентів безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наявність екологічних аспектів у геостратегічних прагненнях країн відображено в ряді наукових досліджень, де акцентована увага на: закономірностях розвитку "єдиної світової цивілізації" (А. Тойнбі, К. Ясперс, В. Макніл, І. Валлерстайн, К. Чез-Данн, А. Франк, Д. Уілкінсон); проблемах цивілізаційного протистояння різних типів суспільств (Ж. Атталі, Б. Ерасов, Ф. Фукуяма, С. Хантингтон, С. Хоффман); різних механізмах підтримання ідеології гегемонії (Дж. Аррігі, І. Валлерстайн, А. Грамші, Р. Робертсон); системних екологічних ризиках, що виникають внаслідок територіальних, водних і військових конфліктів (К. Восьний, С. Мосов, Д. Николаєнко, В. Сабадаш); концепціях оцінки рівня екологічної безпеки (Д. Зеркалов, Н. Караєва, Л. Мельник, Г. Харламова).

Методологія. У відповідності до мети та предмету дослідження в статті використовуються загальні та спеціальні наукові методи. Для виявлення сучасних тенденцій в геополітичній сфері застосовуються методи абстракції та порівняння, що дозволяє розглянути ретроспективу та перспективу цивілізації в контексті екологічної безпеки. Системно-структурний аналіз сприяє визначенню нових особливостей формування світового економічного порядку, конфігурація якого залежить від міжнародного діалогу й конструктивного партнерства країн у забезпеченні миру, безпеки й благополуччя.

Застосування методів індукції та дедукції в дослідженні даної проблематики підтверджує, що механізм набуття статусу гегемона за своєю генезою супроводжується відцентровими і доцентровими силами глобалізації, конфліктогенними й військовими факторами боротьби за ресурси, екологічними дисбалансами в регіонах світу. Методи макроекономічного аналізу значно розширюють розуміння причин і наслідків ретрансляції локальних екологічних проблем на весь світ, посилення глобальної взаємозалежності країн внаслідок економічної та екологічної злочинності. Джерельну базу дослідження склали наукові праці закордонних і вітчизняних вчених у сфері геополітики, стратегічного розвитку, екологічної політики та безпеки.

Результати. Сучасний образ цивілізації презентується в масштабному інтернаціональному спектрі, де має місце соціально-економічні та екологічні контрасти між країнами "центру" та "периферії" світу. Це породжує діаметрально протилежні завдання розвитку країн у міжнародній спеціалізації, кооперації та інтеграції. Глибокий зміст розуміння цих процесів корелюється з поняттям "гегемонія", що означає поєднання впливу та верховенства держави, що переходить у панування над світом з неминучими елементами монопольного контролю в розподілі владних ресурсів і силового диктату в реалізації геостратегічної політики.

В науковій праці "World System Analysis" І. Валлерстайн визначає гегемонію як ситуацію, за якої міждержавні відносини набувають суперництва між "великими державами", де має місце нав'язування одних країн іншим своїх правил в економічній, політичній, екологічній, військовій, дипломатичній і культурній сферах. Гегемонія це завжди не стійкий стан у прояві конкуренції між країнами. Вона може бути досягнута лише в ситуації вагомої переваги у світовій економіці, коли навіть крупні союзні держави є de facto клієнтами певної держави і спроможні лише на оборонну позицію по відношенню до країни-гегемона. Здатність країн утримувати геополітичні позиції залежить від внутрішнього потенціалу та безпеки, створення економічних союзів і взаємодії з транснаціональними акторами. Забезпечення відносної стійкості світової економіки є головним завданням країни-гегемона, яка спроможна його реалізовувати. Як тільки держава досягає квазімонополії на геополітичну владу, вона отримує можливість встановлювати

правила для всього світу, забезпечувати власну економічну стабільність функціонування, максимально збільшувати обсяги капіталу та ресурсу за будь-якої ціни [1].

За умов складності функціонування техногенної цивілізації, виникнення реальних і потенційних екологічних загроз виникають як позитивні, так і негативні ефекти для країни-гегемона. Адже дуже важко стримувати динаміку технологічних та екологічних інновацій на світовому ринку, на якому активність суб'єктів міжнародного бізнесу орієнтується на високоприбуткові його сектори та використовує переваги виробничої бази самої країни-гегемона. Такого роду велика монополія приречена до поступової самоліквідації або кардинальної трансформації під тягарем значних витрат на підтримку власного статусу й світового порядку. Майбутній розвиток людства не омине загострення економічних суперечностей між центрами і периферіями світу, а також глобальної ресурсної кризи. Ймовірним є дві траєкторії змін для світу: 1) шлях відносного вирівнювання можливостей економічного поступу між групами всередині країн-лідерів, відносин країн-лідерів і країн-периферії; 2) шлях створення достатньо жорстких ієрархічних соціальних структур, що утримуватиме "несиметричне" розподілення економічних можливостей, засобів і доходів між елітами та іншими групами, між центрами і периферіями.

Це спонукає міжнародних акторів діяти по-новому, але їх стратегічні рішення поки що не гарантують узгодженості, ритмічності та ефективності взаємодії в глобальному просторі. Як наслідок, виникають імпульси "гегемонійної одержимості", що зумовлюють міжнародні конфлікти та демонструють песимізм країн "третього світу" в сприйнятті глобалізації як продовження імперіалізму більш витонченими засобами. У зв'язку з цим, У. Бек виокремлює стратегії глобальної та регіональної гегемонії, які не виключають одна одну, а ґрунтуються на різних механізмах влади з властивими їм суперечностями й конфліктами. Так, США і країни-лідери Європи, Східної Азії вже ступили в період "оновленої" політико-економічної гегемонії та екологічної експансії [2]. В наукових дискурсах питання генези конфліктів і надалі залишається визначальним компонентом геостратегічної гегемонії, що об'єктивно впливає на формат зовнішньоекономічної діяльності країн світу.

На думку Л. Козера, війна "об'єднує" суперників, а сам процес вступу в конфлікт з супротивником встановлює відносини там, де їх не було [3]. Існуючі конфлікти породжують процес утворення асоціацій та коаліцій шляхом втягування нових союзників, налагодження нових економічних зв'язків та інтенсифікації політичних відносин. Зокрема, міжнародна консолідація країн щодо миру та безпеки також має різні цілі – відображає ідеалістичні й матеріалістичні мотивації країн-учасниць, демонстрацію жорсткої і м'якої сили в їх забезпеченні. Це особливо приваблює Китай, Індію, Росію, Бразилію і ПАР, які хочуть зміцнити свої позиції в світі через демонстрацію політичної, економічної і військової потужності. Китай є сьомим донором миротворчого бюджету ООН (3,94% загального бюджету в 2012 рр.) після США, Японії, Великої Британії, Німеччини, Франції та Італії. Розширення участі нових центрів сили в миротворчих операціях у різні способи впливає на міжнародну систему безпеки. Тим самим, спростовується парадигма, згідно з якою врегулювання конфлікту є результатом взаємодії "Північ – Південь", коли конфлікти трапляються на Півдні, а реакція приходить з Півночі. Роль нових центрів сили в підтримці миру та безпеки є прикладом утвердження нової моделі: "Південь – Південь". Це кардинально змінює прояви геостратегічної гегемонії [4].

Такі відомі вчені як Г. Моргентау, А. Шлезінгер, У. Уайтворт вважали, що боротьба за гегемонію будь-якими засобами сприяє розвитку різних цивілізацій. Всі війни доісторичного часу і епохи Древнього світу, Середньовіччя і Нового часу базувалися на економічних інтересах ресурсної експансії. Але з утворенням великих імперій, появою приватної власності й панівних класів, реалізація геополітичних претензій набула форм "інструментальної агресії" з боку урядових, політичних і військових елітарних груп. Надалі, з розвитком техногенної цивілізації, значно посилюється військова, екологічна та інформаційна агресія, що зазвичай підтримується сильною урядовою владою потужних держав [5].

Саме тому, за існуючих тенденцій функціонування міжнародних економічних і політичних союзів, буде відбуватися зміна концепту екологічної безпеки та виміру геостратегічної гегемонії [6]. Адже війни майбутнього – це безконтактні форми впливу на супротивника з використанням новітніх видів озброєння (інфразвукових, електромагнітних, гідроакустичних, радіоелектронних, нанотехнологічних, психотропних, інформаційних), що мають вражаючий характер охоплення просторової дії, збільшення екологічного ризику та поширення природно-кліматичних аномалій у біосфері. З цього огляду, є справедлива теза Д. Ніколаєнка: "Війна і мир – два основних стани людського буття, що тісно та багато у чому пов'язані між собою... Немає жодних підстав говорити про їх припинення... Хоче того людство чи ні, але війни не припиняються – війни еволюціонують" [7].

У даному разі загострення глобальних екологічних проблем на тлі військових конфліктів зумовлює виникнення нових форм гегемонії на засадах ресурсної геополітики. Екологічні загрози для всього людства є наслідком історичного й безпрецедентного попиту на ресурси, пов'язаного зі зростанням потреб нових крупних виробників (Китаю, Індії) разом із збереженням високого рівня споживання промислово розвинутими країнами Азії, Європи та Північної Америки. Проте, боротьба потужних геополітичних гравців за ресурси все більше поширюється на треті країни, зумовлюючи таким чином їх економічну нестабільність, екологічну вразливість і перманентну конфліктність [8].

Наприклад, військово-політичні конфлікти виступають одним із механізмів нав'язування країною-гегемоном відсталім країнам відповідної ресурсно-сировинної спеціалізації. Для глобальних гравців США і Китаю, наприклад, конфлікт в Південному Судані направлений на реалізацію економічних інтересів і доступ до нафтових родовищ, запаси яких оцінюються в 904 млн. тонн. Щороку ця країна постачає на світовий ринок бл. 19 млн. тонн нафти, на якому 66% обсягу купує Китай, 30% – Малазія, Індія, Сінгапур, Японія, ОАЕ [9]. За умов нестабільності цього регіону світу, не виключається і можливість співпраці приватних компаній з радикальними режимами і збройними угрупованнями заради видобутку ресурсів.

Експерти передбачають, що такі країни як Нігерія, Конго і Кенія в найближчі роки можуть стати базою для нової хвилі економічного зростання в світі. Зокрема, The Economist Intelligence Unit прогнозує зростання ВВП країн даного регіону на 5%, а Світовий банк – інвестиційну привабливість у понад \$ 300 млрд. впродовж 2015-2023 рр. [10]. Але можливість такої економічної стабілізації досягається поки що за рахунок експорту природних ресурсів, дешевої робочої сили та відсутністю екологічного контролю над імпортом.

Цим периферійним країнам висувуються особливі умови для експорту сировинних товарів, які спричиняють військові, етнічні та екологічні конфлікти, що супроводжуються небезпеками трайбалізму, плеємінного сепара-

тизму, геноциду, насилля, рабства. Всі ці процеси також фінансуються і за рахунок хижацького використання природних ресурсів. Тому Африка розглядається як плацдарм масштабних і найрізноманітніших конфліктів у світі, жертвами яких за останні сорок років стало більше 5 млн. загиблих осіб, 24 млн. безхатченків, 18 млн. біженців [11]. Крім того, впродовж останніх тридцяти років країни африканського контенту слугують територією для утилізації небезпечних токсичних і електронних відходів з розвинутих країн, що спричиняє екологічну катастрофу даного регіону світу. Наприклад, вартість захоронення чи утилізації небезпечних відходів в розвинутій країні може складати \$ 5 тис. за тонну, тоді як імпорт токсичного сміття в одну з африканських країн – \$ 10 за тонну [12].

З огляду перспектив усього людства, сам процес "цивілізації" Африки вимагає економічної, екологічної та безпекової оцінки як реальних ресурсів її розвитку, так і наслідків "контрибуції" з боку країн-гегемонів. Країни Африки втягуються в глобальну економіку, не володіючи дієвими політичними інструментами взаємодії з іншими країнами. Очевидно, що розуміння прийнятно-безпечної "рівності" економічного благополуччя країн має базуватися на потенціалі зростання потужності виробництва, продуктивності праці та ефективності управління [13].

Наявність цивілізаційних проявів геостратегічної гегемонії свідчить про значний вплив доцентрових і відцентрових сил глобалізації. Дуалізм глобалізації зумовлює "пастку нееквівалентного обміну" на світовому ринку, закріплює країни-периферії в підлеглому становищі "донорів" транснаціонального капіталу та демонструє різні наміри реальних і потенційних суб'єктів геострате-

гічної гегемонії: політичні, економічні, ресурсні, територіальні, інтеграційні, інформаційні, військові. Вони, у свою чергу, породжують системні, перманентні, симетричні, асиметричні, традиційні, нетрадиційні, конфліктогенні та експансійні загрози (рис. 1).

Таким чином, екологічний і безпековий атрибути геостратегічної гегемонії свідчить про зародження нової моделі світової економіки, яка має бути орієнтована на розв'язання суперечностей: глобомоноцентричності (концепції лідерства у формуванні високорозвинутою частиною світу системи глобального управління периферією); глобополіцентричності (концепції багатополюсного світу, наявності багатьох центрів глобальної відповідальності країн за прогрес і безпеку людської цивілізації загалом).

Саме тому на порядку денному глобалізації постають такі питання: Які механізми встановлення нових критеріїв нерівності між країнами, аби вони були до певної міри безпечними? Які інструменти ліберальної ідеології набудуть значення для світового порядку та розвитку цивілізації? Яка ціна природних і екологічних ресурсів буде закладена в підтримання геостратегічної гегемонії чи рівноваги сил лідерами світової економіки? Одним із варіантів відповіді на ці запитання може слугувати теза К. Ясперса: "Мотиви на шляху до глобальної єдності – це, з одного боку, властива для нашого часу як і будь-якому іншому, воля до влади, що не знає спокою доти, поки їй не підпорядкуються всі; з другого – загроза планеті, що вимагає негайної домовленості великих держав, які перед величезною небезпечкою для всіх вагаються в застосуванні сили – а над всіма цими мотивами постає ідея солідарності в прагненнях людства" [14].

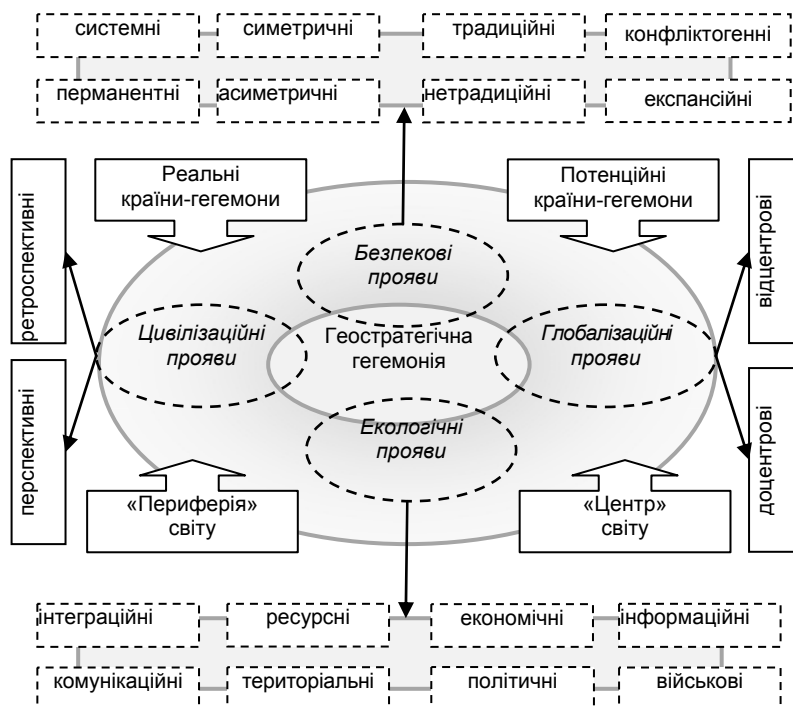

Рис. 1. Сучасні форми прояву геостратегічної гегемонії країн світу

Складено автором на основі [13, 14]

Висновки та дискусія. З урахуванням існуючих викликів і загроз глобалізації, а також нових проявів геостратегічної гегемонії, стає досить очевидним, що навіть економічно потужні держави мають бути зацікавлені в зміцненні системи міжнародної безпеки та розширенні екологічного співробітництва з країнами й регіонами світу. Необхідність удосконалення механізмів урегулювання

існуючих міжнародних конфліктів обумовлена зростанням впливовості нових лідерів світового простору та наявністю різновекторних інтересів у досягненні прийнятно-го суспільного консенсусу. Динамічна, складна та вразлива конфігурація системи глобальної безпеки, свідчить про її непередбачуваність і велику ймовірність виникнення масштабних екологічних загроз та економічних збитків

для всього людства. Належне усвідомлення та оцінка екологічних ризиків мають бути відображені в стратегічних пріоритетах національного розвитку країн за активної участі їх в міжнародній політиці. За ряду об'єктивних причин, більшість держав світу змінюють структуру економічного суверенітету та послаблюють контроль за екологічним потенціалом розвитку, тим самим перекладаючи відповідальність за безпеку свого майбутнього на глобальних акторів геополітичної взаємодії.

Список використаних джерел

1. Валлерстайн І. Анализ мировых систем и ситуация в современном мире / И.Валлерстайн; [Пер. с англ. П.М. Кудюкина]. – СПб.: Университетская книга, 2001. – С. 97-98.
2. Бек У. Власть і контр влада у добу глобалізації. Нова світова політична економія / Ульрих Бек; пер. з нім. О. Юдіна. – К.: Ніка-Центр, 2011. – С.258-260.
3. Coser Lavis A. The Function of Social Conflict. N. Y.: Free Press. P. 121-122.
4. СІПРІ 2011: Щорічник: Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека: Пер. з англ. / Стокгольм. міжнар. ін-т дослідження миру; Укр. центр екон. і політ. досліджень ім. О.Разумкова. – К.: Заповіт, 2012. – 488 с.
5. Мосов С. Война и мир – выбор за человечеством: Монография. / С. Мосов. – К.: Изд. дом "Румб", 2007. – С. 25-27.

6. Бохан А. Науковий концепт екологічної безпеки в міжнародних економічних відносинах / Бохан А. // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 12 (162). – С. 78.

7. Николаенко Д. Экономика войны и мира / Д. Николаенко [Интернет-ресурс] Режим доступа: <http://www.archipelag.ru/geopolitics/piryadok/balkany/collection/312>.

8. Humphreys, M. Natural resources, conflict and conflict resolution: uncovering the mechanisms, Journal of Conflict Resolution, vol.49, no.4 (Aug. 2005).

9. Мишин А. Конфликты в Африке показывают, что в регионе необходима реанимация panaфриканизма [Интернет-ресурс] Режим доступа: <http://commons.com.ua/aleksandr-mishin-konflikty-v-afrike-p/16/02/2014>.

10. Африка як нова арена для радикальних ісламістів /Корреспондент [Интернет-ресурс] Режим доступа: <http://ua.korrespondent.net/world/3457838-korrespondent-afryka-yak-nova-arena-dlia-radykalnykh-islamistiv/19/12/2014>

11. Войны и конфликты в Африке [Интернет-ресурс] Режим доступа: <http://www.modernarmy.ru/article/348/voini-i-konflikty-v-afrike/13/01/2014>.

12. Африка рискует стать помойкой планетарного масштаба [Интернет-ресурс] Режим доступа: <http://newsland.com/news/detail/id/772768/04/09/2009>.

13. Шапталов Б. (2009) Теория и практика экспансионизма: Опыт сильных держав – М.: Книжный дом "Либроком", С. 323-324.

14. Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс. – М.: Политиздат, 1993. – С. 53-54.

Надійшла до редколегії 15.11.14

А. Бохан, канд. экон. наук, доц.

Киевский национальный торгово-экономический университет, Киев, Украина

ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ И БЕЗОПАСНЫЕ АТРИБУТЫ ГЕОСТРАТЕГИЧЕСКОЙ ГЕГЕМОНИИ

В статье рассмотрены современные аспекты проявления геостратегической гегемонии в контексте ее экологических и безопасных атрибутов, которые обуславливают возникновение новых детерминантов экономического развития и прогресса стран мира.

Ключевые слова: геостратегическая гегемония, цивилизация, безопасность, ресурсный экспансионизм, геополитика, экологические риски, глобализация.

A. Bohan, PhD in Economics, Associate Professor

Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine

ENVIRONMENTAL AND SAFETY ATTRIBUTES GEOSTRATEGIC HEGEMONY

The article deals with modern aspects of manifestation geostrategic hegemony in the context of its environmental and safety attributes that determine the appearance of new determinants of economic development and progress of the world. Specificity of the geopolitical sphere in the context of a retrospective and prospects of development of civilization, which requires the use of new system-methodological approaches to its study. Defined mechanisms to enhance the status of the hegemon, which by their nature are accompanied by threats and challenges of globalization and conflict-military factors in the fight for resources and ecological imbalance in the world. The space competition geopolitical actors are increasingly extended to third countries, thus causing their economic instability, environmental vulnerability and permanent conflict. The factors, causes and conditions for the identification of new measurements geostrategic hegemony, which can affect the configuration of world order, the balance of economic power and the establishment of constructive international dialogue aimed at security, sustainable development and well-being of all mankind.

Keywords: geostrategic hegemony, civilization, security, resource expansionism, geopolitics, environmental risks, globalization.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2014; 12(165): 49-53

УДК 330.341

JEL Q 10

М. Авксентьев, канд. экон. наук, докторант

Научно-дослідний економічний інститут

Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Київ,

В. Павленко, канд. экон. наук, заступник голови правління

ПАТ "Укргазвидобування", Київ

ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНА РОБОЧА СИЛА – КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

В статті проаналізовано інформацію, яка стосується доведення необхідності використання високоосвічених спеціалістів в усіх галузях суспільного і економічного життя з метою побудови економіки нового типу. Проаналізовано досвід країн, які знаходилися в стані економічної рецесії, однак за допомогою побудови економіки знань змогли зайняти лідируючі позиції у світі. Українська економіка не може стояти осторонь загальносвітових тенденцій та мусить пристосовуватися до реалій сучасності.

Ключові слова: економіка знань, макроекономічний розвиток, висококваліфікована робоча сила, модель інноваційного розвитку.

Актуальність проблематики. Сьогодні світ характеризується швидкими умовами розвитку, кожного дня зникають та з'являються нові товари і послуги, інформатизація суспільства досягла значних висот, спостерігається масова пропаганда через ЗМІ населення. Вчасно реагувати на зазначенні виклики може лише високоосвічена та висококваліфікована особистість, яка неза-

ангажована суспільною агітацією та, яка орієнтується на власний розум і знання. Саме людина є творцем новацій у будь-якій сфері, тому без кваліфікованої робочої сили неможливий економічний розвиток держави, а особливо формування інноваційної економіки.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Зв'язок з науковими і практичними завданнями. В